

Dış Ticaret Sektöründe Psikolojik Dayanıklılığın Presenteizm Etkisinin İncelenmesi

Yaşar Ayşegül OĞUZ

Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO.

ayatabey@selcuk.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-6311-8490>

Makale Başvuru Tarihi : 21.09.2023

Makale Kabul Tarihi : 16.12.2023

Makale Yayın Tarihi : 31.12.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.10443447

Özet

Anahtar Kelimeler:

Psikolojik

Dayanıklılık,

Presenteizm,

Dış Ticaret Sektörü

Dış ticaretin temel taşlarından olan taşımacılık sektöründe yer alan uluslararası ağır vasıta şoförlerinin yoğun çalışma koşulları fiziki olduğu kadar psikolojik açıdan da dayanıklılık gerektirebilmektedir. Ayrıca belirlenen rotanın zamanında tamamlanabilmesi açısından da hasta olunan dönemlerde bile yolculuk faaliyetleri devam edebilmektedir. Bu nedenle uluslararası nakliyat faaliyetine katılan kamyon şoförlerinin psikolojik dayanıklılıklarının presenteizme etkisinin test edilebilmesi için bu araştırma yürütülmüştür. Bu testin sağlanabilmesi için katılımcılara anket yöntemi ile ulaşılmıştır. Analizler sonrasında psikolojik dayanıklılık ile presenteizm arasında yüksek düzeyde ve pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda işgörenlerin psikolojik dayanıklılık algıları yükseldikçe presenteizm algılarının da yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca psikolojik dayanıklılığın presenteizm üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif yönde yüksek düzeyde bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile psikolojik dayanıklılığın presenteizm üzerinde pozitif yönde etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Investigation of the Effect of Psychological Resilience on Presenteeism in Foreign Trade Sector

Abstract

Keywords:

Psychological

Resilience,

Presenteeism,

Foreign Trade

Sector

The intensive working conditions of international heavy vehicle drivers in the transport sector, which is one of the cornerstones of foreign trade, may require psychological endurance as well as physical. In addition, in order to complete the determined route on time, travelling activities can continue even during periods of illness. For this reason, this study was conducted to test the effect of psychological resilience of truck drivers participating in international transport activities on presenteeism. In order to provide this test, the participants were reached by questionnaire method. After the analyses, it was determined that there is a high level and positive significant relationship between psychological resilience and presenteeism. In this case, it was concluded that the higher the psychological resilience perception of the employees, the higher their perception of presenteeism. In addition, it has been determined that psychological resilience has a statistically significant and positive effect on presenteeism at a high level. In other words, it was concluded that psychological resilience has a positive effect on presenteeism.

GİRİŞ

Çoğu kişi yaşamının çeşitli dönemlerinde kendini zorlayıcı bazı durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Hayatın bir gereği olarak koşullar çoğu zaman zor olmakta ve kişilerin baş edebilme gücü sınanabilmektedir. Zorlayıcı şartlar altındaki kişiler ise kendilerinde bu koşullarla baş edebilme gücü aramakta ve zor koşullar altında yaşanan süreçle baş edebilmek ise kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir (Çetin ve Anuk, 2020:174). Özellikle, çalışma hayatının fiziksel ve zihinsel şartlarının ağır olduğu sektörlerde pozitif psikolojik sermayenin alt boyutları arasında bulunan psikolojik bakımdan dayanıklı olma, işgörenlere ayrı bir toparlanma ve dinamizm kazanma olanağı sunabilmektedir (Karacaoğlu ve Köktaş, 2016:125). Bu durum ise psikolojik dayanıklılık ile ilişkilendirilmektedir.

İşletmelerde son zamanlarda “hastayım bugün işe gitmeyeceğim” yerine “hastayım ancak işteyim” olgusu gün geçtikçe daha çok tartışılmaya başlanan konular arasında yer almaktadır (Karadağ, 2022:394). Bu durum ise günümüzde presenteeizm olarak açıklanmaya çalışılmaktadır. İşgörenlerin presenteeizm davranışının açıklanmasında birçok unsur bulunmakla birlikte en önemlileri arasında işini kaybetme korkusu ve işe olan bağlılığın güçlü olması gibi nedenler yer alabilir (Soyalın ve Kerse, 2020). Presenteeizm, işgörenlerin hasta olmalarına, ruhsal ve fiziksel açıdan olumsuz durumlarda olmalarına rağmen işyerlerinde bulunmaları ve düşük düzeyde verimlilik göstermeleri şeklinde tanımlanmakta ve işletmelerin dikkatle üzerinde durması gereken problemler arasında yer almaktadır (Çiçeklioğlu ve Taşhyan, 2019:24).

Bu araştırma günümüz iş dünyasında sık olarak karşılaşılmaya başlanan psikolojik dayanıklılığın presenteeizme etkisini ölçümlemek amacıyla yürütülmüştür. Özellikle dış ticaret sektöründe uzun yol şoförlüğü yapan ağır vasıta (kamyon, tır, treyler, vb. gibi dörtten fazla tekere sahip araçlar) sürücülerinin psikolojik dayanıklılık ve presenteeizm algıları henüz araştırma konusu olmamıştır. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak kavramsal çerçeve ele alınmış daha sonra araştırmanın yöntemi tasarlanarak yürütülen analizler sonucunda elde edilen bulgular ile sonuç ve önerilerde bulunulmuştur.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Psikolojik Dayanıklılık

Dayanıklılık kavramı, kişilerin değişimler, zorluklar ve risk gibi durumlarının üstesinden başarıyla gelebilmelerini sağlayan pozitif psikolojik kapasitedir (Stewart, vd., 1997:22). Psikolojik dayanıklılık ise güçlüklerle karşı koyma, değişimlere karşı olumlu bir uyum sağlama ve güçlüklerin üstesinden gelme şeklinde tanımlanabilen Latince “re-salire” yani “sıçrama” kelimesinden türetilmiştir (Fletcher ve Sarkar, 2013:13; Buz ve Genç, 2019:626). Rutter (2012:335), Norm Garmezy’nin 1970’lerden beri, dayanıklılığın kavramlaştırılması konusunda dünyanın önde gelen öncülerinden bir tanesi olduğunu ifade etmektedir. Khobasa (1979) psikolojik dayanıklılığı, yalnızca hayatta kalmak için değil, kişinin gelişimi boyunca hayatın zenginleştirilmesi için gerekli bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutların bir birleşimi olarak ele alarak kavramı, varoluşçu yaklaşımla açıklamaktadır (akt. Bozgeyikli ve Şat, 2014:175).

Psikolojik dayanıklılığın iki temel unsuru vardır. Bunlardan ilki kişinin güçlüklerle maruz kalması ve bu güçlüklerle uyum sağlayıp baş edebilmesi, ikincisi ise güçlüklerle baş etme kapasitesini, karşılaşılabilecek durumlara uyarlayabilmesidir (Buz ve Genç, 2019:628). Güçlüklerin kaçınılmaz olduğu durumlardan güçlenmiş olarak çıkabilmek ise büyük önem arz etmektedir (Parmaksız, 2019:287). Bir özellik veya bir sonuç olarak ele alındığında, güçlüklerin çözümünde temel anahtar, kişinin dayanıklı olup olmadığı veya bir sorunla karşılaşana kadar esnek bir şekilde tepki verip vermediğini bilmek için bazı zorlukların veya sıkıntıların mevcut olması gerektiğidir (Çetin ve Anuk, 2020:175).

Presenteeism (Presenteeizm)

Presenteeizm işgörenin fiziken var olması durumunu ifade etmektedir. Hem fonetik hem de kavramsal açıdan birbirlerine yakınlık göstermekte olan “absenteeism” (devamsızlık) olgusundan yola çıkmak suretiyle presenteeizm daha kolay tanımlanabilir. “Absenteeism” kavramı “absence” kelimesinden türetilmiş olup devamsızlık, yokluk ve bulunamama anlamlarına gelmektedir. Presenteeizm ise “presence” kelimesinden türetilmiş olup “işte var olamama” ve “hastayken işe gelme” şeklinde Türkçede karşılık bulmuştur (Dalkılıç ve Seren, 2018:124; Çiçeklioğlu ve Taşhyan, 2019:25-26; Soyalın ve Kerse, 2020:192). Amerikalı örgütsel psikolog Cary Cooper tarafından 1996 yılında ortaya atılan presenteeizm, işgörenin hasta olması veya kendisini çalışmayacak durumda hissetmesine rağmen uzun saatler çalışmasıdır (Cooper, 1996:15).

İşletmelerin temel amaçları arasında karlılıklarını artırmak yer almaktadır. Ek olarak sürekliliklerini devam ettirme veya sosyal yarar gibi amaçlara da sahiptirler. Bu amaçların gerçekleştirilmesinde en önemli unsur ise insan kaynağıdır. Ancak iş dünyasında geçirilen zamanın verimliliği ve kalitesi, her zaman eşit düzeyde olamamaktadır. Bu sorunun ortaya çıkmasına sebep olan etkenlerden bir tanesi de hastalıktır (Kasap, 2020:224). İşgörenler ruhsal veya bedensel sağlık durumları iyi olmadığı halde çalışmaya devam edebilmektedirler. Bu durum ise çalışma hayatında yeterince var olamamaya ve presenteeizme bağlı olarak sağlık problemlerinin oluşmasına neden olabilmektedir (Karagöz ve Bektaş, 2020:386). İşgörenler hasta olduklarında işletmedeki görevlerini tamamlamakta güçlük çekerler ve görevlerini yerine

getirmeye tam olarak odaklanamamaktadır (Demirbulat ve Bozok, 2015:12). Dolayısıyla presenteizmin en sık rastlanan sonucu, verim düşüklüğü olmaktadır (Demirgil ve Mücevher, 2017:242).

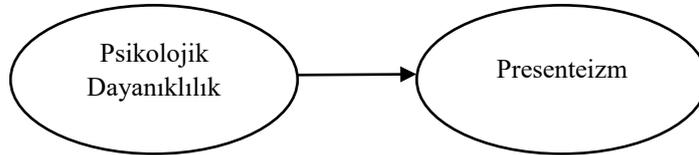
Psikolojik Dayanıklılık ve Presenteizm İlişkileri

Araştırmacılar tarafından psikolojik dayanıklılık ve yaşam doyumu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu (Tümlü ve Recepoğlu, 2013), işgörenlerin psikolojik dayanıklılığının, psikolojik iyi olma düzeylerini pozitif yönde etkilediği ve bu ilişkide iyimserliğin kısmi aracı değişken rolü oynadığı (Karacaoğlu ve Köktaş, 2016) ve psikolojik dayanıklılık ile örgütsel vatandaşlık arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu (Bozgeyikli ve Şat, 2014) tespit edilmiştir. Çetin vd. (2015) ise psikolojik dayanıklılığın açıklanmasında beş faktör kişilik özelliklerinin rolünü belirlemeye çalışmıştır. Ayrıca psikolojik dayanıklılığı yordayan önemli faktörlerden bir tanesinin iyimserlik olduğu ve psikolojik dayanıklılık ile iyimserlik arasında güçlü bir ilişkinin olduğu ileri sürülmektedir (Kumpfer, 1999; Luthar, 1999). Cevizci ve Müezzini (2019) de psikolojik belirtilerin artması ile psikolojik dayanıklılığın azaldığını tespit etmiştir.

Diğer yandan presenteizmin tükenmişliğe etki ettiği (Karagöz ve Bektaş, 2020), presenteizm ile işgören performansı arasında olumsuz yönde bir ilişkinin olduğu (Çiçeklioğlu ve Taşlıyan, 2019), etkileşimsel adaletin presenteizm davranışında bir belirleyici olduğu (Soyalın ve Kerse, 2020) ve algılanan örgütsel desteğin işgörenlerin presenteizm sorununun çözümüne katkıda bulunabileceği (Kasap, 2020) yürütülen araştırma sonuçları arasındadır. Ayrıca Kaplanseren ve Nart (2020) presenteizm ile örgütsel iletişim ve psikolojik güçlendirme arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu bulgulamıştır. Araştırma sonucunda ise psikolojik güçlendirme ve presenteizm arasındaki ilişkide örgütsel iletişimin aracılık rolü üstlendiğini tespit etmişlerdir. Bierla vd. (2013) ile Kim vd. (2016)'nin araştırma sonuçları artan yaş ile birlikte presenteizmde artış olduğunu ortaya koymaktadır. Aronson ve Gustafsson (2005), Panari ve Simbula (2016) ve Chambers vd. (2017) ise kadınların erkeklere göre daha fazla presenteizm yaşadıklarını tespit etmişlerdir.

Benzer olumsuzluklar doğrultusunda Işık (2016:168), psikolojik dayanıklılık düzeyi yüksek kişilerin stresle başa çıkma stratejileri kullanarak kendilerini ruhsal ve fiziksel olarak korudukları da ifade ederken Şahin (2019) ise presenteizme bağlı olarak oluşan verimsizliğin, sağlığı geliştirme programları ile azaltılabileceğini iddia etmektedir. Bu nedenle psikolojik olarak dayanıklı olan kişilerin presenteizm düzeylerinin de yüksek olabileceği, diğer bir deyişle psikolojik dayanıklılığın presenteizme etki edebileceği şüphesi oluşmaktadır. Bu sonuçlardan hareketle araştırmanın hipotezi H_1 : *Psikolojik dayanıklılık presenteizme pozitif yönde etki eder* şeklinde belirlenmiş olup geliştirilen araştırma modeli Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1: Araştırmanın Modeli

YÖNTEM VE BULGULAR

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma tasarımı nicel türdedir. Bu nedenle anket yönteminden yararlanılmıştır. Anket formunda demografik bilgilerin tespiti için 5 soru yöneltilmiştir. Katılımcıların psikolojik dayanıklılık algısının tespiti için Işık (2016)'ın Türkçe olarak geliştirdiği ölçekten ve presenteizm algısının tespiti için Koopman vd. (2002)'nin "Standford Presenteizm Ölçeği (SPS 6)" ismiyle geliştirdiği ve Özmen (2011)'in Türkçe'ye uyarladığı ölçekten yararlanılmıştır. Her iki ölçek de 5'li Likert tip versiyonu ile kullanılmıştır. Bu çalışmada psikolojik dayanıklılık ölçeği Cronbach's Alpha değeri 0,951 iken, presenteizm ölçeği Cronbach's Alpha değeri 0,846 şeklinde tespit edilmiştir. Araştırmanın evrenini Türkiye'den yurtdışına ürün taşıyan tır şoförleri oluşturmaktadır. TÜİK (2022) verilerine göre Türkiye'de toplam 900 bin ağır vasıta bulunmakta olup uluslararası seyahat eden ağır vasıta sayısı UN (2021) verilerine göre 65 bindir. Buna rağmen Türkiye'deki uluslararası taşımacılık yapan şoför sayısının ise 21 bin civarında olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca araştırmaların zaman ve maliyet kısıtından ötürü yalnızca Ankara ili evren olarak baz alınmıştır. Ankara'da toplam 86.674 adet ağır vasıta bulunmakta olup bu oranlama ile 2.020 ağır vasıta şoförünün Ankara iline kayıtlı olarak uluslararası nakliye yaptığı varsayımında bulunulabilir. Örneklem büyüklüğü hesabı için Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2004)'in önerdiği örneklem hacmi tablosundan yararlanılmıştır. Buna göre yüzde beş hata payı ile 2.020 birimlik evren adına örneklem büyüklüğünün en az 325 olabileceği hesaplanmıştır. Bu doğrultuda anketör hizmeti ile Ankara ilinde 350 uluslararası ağır vasıta şoförüne ulaşılmış ve eksik/hatalı formlar iptal edilerek 331 adet geçerli anket formu elde edilmiştir.

Bulgular

Tablo 1’de gerçekleştirilen bazı frekans analizi bulguları yer almaktadır. Buna göre katılımcıların tamamının erkek, çoğunluğunun evli (% 54), yaşlarının 31-40 aralığında, lise eğitim düzeyinde ve 7-10 yıl arasında iş deneyimine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 1: Demografik Bulgular (N=331)

Yaş	Frekans	%	Eğitim Düzeyi	Frekans	%	İş Deneyimi	Frekans	%
19 ve altı	19	5.7	İlköğretim	139	42.0	0-2 yıl	41	12.4
20-30	69	20.8	Lise	156	47.1	3-6 yıl	80	24.2
31-40	84	25.4	Ön Lisans	27	8.2	7-10 yıl	92	27.8
41-50	78	23.6	Lisans	5	1.5	11-20 yıl	65	19.6
51 ve üzeri	81	24.5	Lisans Üstü	4	1.2	20 yıldan fazla	53	16.0

Tablo 2’de ise ölçekler arasındaki ilişkinin tespit edilebilmesi açısından gerçekleştirilen Pearson korelasyon analizi bulguları ile ölçeklere ait ortalama ve standart sapma değerleri yer almaktadır.

Tablo 2: Pearson Korelasyon Tablosu

Ölçekler	Ortalama	Standart Sapma	Presenteizm
Psikolojik Dayanıklılık	3,08	,732	,837**
Presenteizm	3,09	,783	

** . Pearson Korelasyon 0.01 seviyesinde anlamlı (iki kuyruk)

Tablo 2’de sunulduğu üzere her iki ölçeğin de orta seviyede bir ortalamaya sahip olduğu diğer bir ifade ile katılımcıların psikolojik dayanıklılık ve presenteizm algılarının orta seviyede olduğu tespit edilmiştir. Korelasyon analizi bulgusu ise psikolojik dayanıklılık ile presenteizm arasında yüksek düzeyde ve pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin varlığına işaret eder. Bu durumda işgörenlerin psikolojik dayanıklılık algıları yükseldikçe presenteizm algılarının da yükseldiği sonucuna ulaşılabılır. Bu aşamadan sonra araştırma hipotezinin test edilebilmesi için regresyon analizine geçilmiştir. SPSS yazılımında gerçekleştirilen basit regresyon analizi sonuçları Tablo 3’deki gibidir.

Tablo 3: Basit Regresyon Analizi Bulguları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	R ²	F	t
Presenteizm	Sabit	.327	.701	770.226	27.753
	Psikolojik Dayanıklılık	.895			

Buna göre psikolojik dayanıklılığın presenteizm üzerinde istatistiki olarak anlamlı ($p = .000$) ve pozitif yönde yüksek düzeyde ($R^2 = .701$) bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile psikolojik dayanıklılığın presenteizm üzerinde pozitif yönde etkisi bulunmaktadır. Bu bulgu doğrultusunda araştırmanın H_1 hipotezinin desteklendiği tespit edilmiştir.

SONUÇ

Nicel araştırma deseninde 331 katılımcı ile yürütülen araştırma bulgularına göre katılımcıların tamamının erkek, çoğunluğunun evli, yaşlarının 31-40 aralığında, lise eğitim düzeyinde ve 7-10 yıl arasında iş deneyimine sahip olduğu tespit edilmiştir. Korelasyon analizine göre ise psikolojik dayanıklılık ile presenteizm arasında yüksek düzeyde ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki söz konusudur. Bu durumda işgörenlerin psikolojik dayanıklılık algıları yükseldikçe presenteizm algılarının da yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır. Basit regresyon analiz sonuçlarına göre de psikolojik dayanıklılığın presenteizm üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif yönde yüksek düzeyde bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu doğrultusunda araştırmanın hipotezi olan H_1 : *Psikolojik dayanıklılık presenteizme pozitif yönde etki eder* desteklenmiştir. Diğer bir ifade ile psikolojik dayanıklılığın presenteizm üzerinde pozitif yönde etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde araştırma değişkenlerini birlikte ele alan bir araştırma ile karşılaşılınmıştır. Ancak Tümlü ve Recepoğlu (2013), psikolojik dayanıklılık ve yaşam doyumu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu, Karacaoğlu ve

Köktaş (2016), psikolojik dayanıklılık ve psikolojik iyi olma arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ve Bozgeyikli ve Şat (2014) psikolojik dayanıklılık ile örgütsel vatandaşlık arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu tespit edilmiştir. Psikolojik dayanıklılık pozitif bir değişken olarak ele alındığında yaşam doyumu, psikolojik iyi olma ve örgütsel vatandaşlık da pozitif bir değişken olarak ele alınabilmektedir. Ancak presenteeizm negatif yönlü bir değişkendir. Dolayısı ile psikolojik dayanıklılığın sadece pozitif değişkenler yerine negatif yönlü bir değişkeni de pozitif yönde etkileyebileceğinin araştırma örneklemleri ile bulguları söylenebilir.

Araştırma sonucunda karayolları taşımacılığında önemli bir yere sahip uluslararası ağır vasıta şoförlerinin psikolojik dayanıklılıklarının aynı zamanda presenteeizm algılarına pozitif yönde etki ettiği görülmüştür. Bu sonuca göre ağır vasıta şoförlerinin psikolojik dayanıklılıkları arttıkça presenteeizm eğilimlerinin de artması beklenmektedir. Araştırmada orta düzeyde bir psikolojik dayanıklılık ve presenteeizm algısı da tespit edilmiştir. Hastayken ya da iş akdinin sona erdirilmesi korkusu ile görevlerin sürdürülmeye devam edilmesi olası kazaların önünü açabilecek bir durumdur. İşletme yöneticilerinin bu hususu göz önünde bulundurarak daha dikkatli davranmaları ve gerekli tedbirlerin alınması gerektiği önerilebilir.

KAYNAKÇA

Aronsson G. ve Gustafsson K. (2005). Sickness presenteeism: Prevalence, attendance-pressure factors, and an outline of a model for research, *JOEM*, 47(9), 958-966.

Bierla, I., Huver, B. ve Richard, S. (2013). New evidence on absenteeism and presenteeism. *The International Journal of Human Resource Management*, 24(7), 1536-1550.

Bozgeyikli, H. ve Şat, A. (2014). Öğretmenlerde psikolojik dayanıklılık ve örgütsel vatandaşlık davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi: Özel okul örneği. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 3(5), 172-191.

Buz, S. ve Genç, B. (2019). Sosyal hizmet uzmanları için psikolojik dayanıklılığın önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 623-642. <https://doi.org/10.33417/tsh.572227>

Çetin, C. ve Anuk, Ö. (2020). Covid-19 Pandemi sürecinde yalnızlık ve psikolojik dayanıklılık: Bir kamu üniversitesi öğrencileri örneklemleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(Covid-19 Özel Sayısı 2), 170-189.

Çetin, F., Yeloğlu, H. O. ve Basım, H. N. (2015). Psikolojik dayanıklılığın açıklanmasında beş faktör kişilik özelliklerinin rolü: Bir kanonik ilişki analizi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(75), 81-92.

Cevizci, O. ve Müezzini, E. E. (2019). Sağlık çalışanlarında psikolojik belirtilerin ve psikolojik dayanıklılığın incelenmesi. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 166-172. <https://doi.org/10.35365/ctjpp.19.1.21>

Chambers, C., Frampton, C. ve Barclay, M. (2017). Presenteeism in the New Zealand Senior Medical Workforce - a mixedmethods analysis. *The New Zealand Medical Journal*, 130(1449), 10-21.

Çiçeklioğlu, H. ve Taşlıyan, M. (2019). Eğitim kurumu çalışanlarının presenteeism (işte var olamama) algılarının performanslarına olan etkisi ve sosyo-demografik özellikler açısından incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 22-53. <https://doi.org/10.26466/opus.595134>

Cooper, C. (1996). Hot under the collar. *Times Higher Education Supplement*, (21 June).

Dalkılıç E. ve Seren, A. K. H. (2018). İşte var olamama: Nedenleri ve sonuçları. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 5(2), 123-131.

Demirbulat, Ö. G. ve Bozok, D. (2015). Presenteeism (işte varolamama) ile yaşam doyumu, fiziksel ve ruhsal iyilik halinin etkileşimine yönelik seyahat acentası işgörenleri üzerinde bir araştırma. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(27), 7-13.

Demirgil, Z. ve Mücevher, M. H. (2017). Meslek yükseköğretim kurumlarında presenteeism: İdari ve akademik personel üzerine karşılaştırmalı bir analiz. *Mehmet Akif Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(21), 237-253. <https://doi.org/10.20875/makusobed.307519>

Fletcher, D. ve Sarkar, M. (2013). Psychological resilience: a review and critique of definitions, concepts, and theory. *European Psychologist*, 18(1), 12-23.

Işık, Ş. (2016). Psikolojik dayanıklılık ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 4(2), 165-182.

Kaplanseren, S. ve Nart, S. (2020). Psikolojik güçlendirme ve presenteeism ilişkisinde örgütsel iletişimin aracılık etkisi: Y kuşağı çalışanlarına yönelik bir araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 18(38), 913-941.

- Karacaoğlu, K. ve Köktaş, G. (2016). Psikolojik dayanıklılık ve psikolojik iyi olma ilişkisinde iyimserliğin aracı rolü: Hastane çalışanları üzerine bir araştırma. *İş ve İnsan Dergisi*, 3(2), 119-127. <https://doi.org/10.18394/iid.20391>
- Karadağ, T. (2022). İşte var olmama (Presenteeism) ve iş tatmini ilişkisinde örgütsel sinizmin aracılık rolü ve yaş faktörü. *International Journal of Advances in Engineering and Pure Sciences*, 34(3), 393-402.
- Karagöz Ş. ve Bektaş, M. (2020). Presenteeism'in tükenmişliğe etkisi: Bir alan araştırması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(4), 385-401.
- Kasap, M. (2020). Örgütsel desteğin işte var olamama (Presenteeism) üzerindeki etkileri: Bursa örnekleminde bir araştırma. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(4), 223-232.
- Khobasa, S. C. (1979). Personality and resistance to illness. *American Journal of Community Psychology*, 7(4), 413-423.
- Kim J., Suh E. E., Ju S., Choo H., Bae H. ve Choi H. (2016). Sickness experiences of Korean registered nurses at work: A qualitative study on presenteeism. *Asian Nursing Research*, 10, 32-38.
- Koopman C., Pelletier K. R., Murray J. F., Sharda C. E., Berger M. L., Turpin R. S., Hackleman P., Gibson P., Holmes D. M. ve Bendel T. (2002). Stanford presenteeism scale: Health status and employee productivity", *Journal of Occupational Environmental Medicine*, 44, 14-20.
- Kumpfer, K. L. (1999). Factors and processes contributing to resilience: The resilience framework. In M. D. Glantz, & J. L. Johnson, (Eds), *Resilience and development: Positive life adaptations* (pp. 179-224). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Luthar, S. S. (1999). Measurement issues in the empirical study of resilience: An overview. In M. Glantz, & J. L. Johnson (Eds.), *Resilience and development: Positive life adaptations* (pp. 129-160). New York: Plenum.
- Özmen, G. (2011). Presenteeizm ile örgütsel bağlılık ilişkisi: Tekstil çalışanları üzerinde bir araştırma. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Panari, C. ve Simbula P. (2016). Presenteeism "on the desk": the relationships with work responsibilities, work-to-family conflict and emotional exhaustion among Italian school teachers. *International Journal of Workplace Health Management*, 9(1), 84-95.
- Parmaksız, İ. (2020). İyimserlik, özgecilik ve medeni durumun psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkileri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 285-302. <https://doi.org/10.9779/pauefd.576186>
- Rutter, M. (2012). Resilience as a dynamic concept. *Development and Psychopathology*, 24, 335-344. <https://doi.org/10.1017/S0954579412000028>
- Şahin, D. (2019). Sağlığı geliştirme programlarının işte var olamama (Presenteeism) üzerindeki etkisine yönelik alanyazın incelemesi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 6(2), 427-436.
- Soyalın, M. ve Kerse, G. (2020). Örgütsel adaletin hastayken işe gelme (Presenteeism) davranışına etkisi: "Hangi adalet türü presenteeizmin belirleyicisidir?". *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 190-198.
- Stewart, M., Reid, G. ve Mangham, C. (1997). Fostering children's resilience. *Journal of Pediatric Nursing*, 12, 21-31.
- TUİK. (2022). Türkiye İstatistik Kurumu İllere göre motorlu kara taşıtları sayısı ve motorlu kara taşıt sayısı verileri, <https://www.tuik.gov.tr/>
- Tümlü, G. Ü. ve Receptoğlu, E. (2013). Üniversite akademik personelinin psikolojik dayanıklılık ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3, 205-213.
- UND. (2021). Uluslararası Nakliyeciler Derneği verileri, <https://www.und.org.tr/>
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri, Detay Yayıncılık, Ankara.